

Živilė ADVILONIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Rengimasis Santuokos sakramentui kaip sužadėtinų pasaulėžiūros nuostatų kaitos veiksnys

SANTRAUKA. Straipsnyje analizuojamas rengimasis Santuokos sakramentui kaip sužadėtinų pasaulėžiūros nuostatų kaitos veiksnys. Remiamasi Bažnyčios dokumentais, statistiniais duomenimis apie santuokų ir ištuokų kaitą Lietuvoje 1993–2021 m., bažnytinei santuokai besiruošiančių sužadėtinų patirtimis. Buvo atliktas tyrimas, skirtas nustatyti, kaip keitėsi pasirengimo santuokai kursų lankiusių sužadėtinų požiūris į šeimą, santuoką, lytiškumą ir tikėjimą kursų bei papildomų programų (savaitgalio rekolekcijų, katechezų, seminarų) metu. Tyrimas atskleidė, kad sužadėtinų požiūrio minėtais klausimais kaitą, taip pat jų santykio su tikėjimu ir Bažnyčia bei religinės praktikos pokyčius sąlygoja rengimosi bažnytinei santuokai kursuose gauta informacija, juose vykusios diskusijos su kursų vedėjais ir kviestiniais svečiais (medikais, dvasininkais, natūralaus šeimos planavimo mokytojais, sutuoktinių poromis), girdėti liudijimai, gilesnis Bažnyčios mokymo pažinimas, papildomos sužadėtiniams skirtos programos – savaitgalio rekolekcijos, katechezės, seminarai ir kt.

RAKTAŽODŽIAI: Santuokos sakramentas, rengimasis Santuokos sakramentui, bažnytinė santuoka, pasaulėžiūros nuostatų kaita.

Įvadas

Tyrimo aktualumas ir problematika. Kaip ir kitose Vakarų šalyse, Lietuvoje daug metų stebimas civilinių ir bažnytinių santuokų skaičiaus mažėjimas, ypač išryškėjęs COVID-19 pandemijos metu. Jei iki tol per metus tuokdavosi apie 19–21 tūkst. porų, tai pandemijos laikotarpiu šis rodiklis krito iki 15–16 tūkst.¹ Analogiškai kito ir bažnytinių santuokų skaičius: daugiausia jų sudaroma Vilniaus arkivyskupijoje, čia nuo

¹ „Santuokos“, in *Lietuvos gyventojai (2020 metų leidimas)*, Oficialiosios statistikos portalas, <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/santuokos-ir-istuokos/santuokos>.

2020 m. per metus tuokiasi apie tūkstantį porų, o iki pandemijos šis skaičius viršydavo 2 tūkst.² Panašiai yra ir Kauno arkivyskupijoje: pandemijos laikotarpiu Bažnyčioje per metus tuokėsi mažiau nei po tūkstantį porų, o iki jos šis skaičius svyravo tarp 1–2 tūkst. Šalies mastu bažnytinių santuokų skaičius krito iki maždaug 4 tūkst., nors dešimtmetį iki pandemijos jų skaičius svyravo tarp 6–9 tūkst.³ Natūralu, kad pastaraisiais metais santuokų skaičiaus kritimą sąlygojo ir pandemijos ribojimai, tačiau ilgametė santuokų mažėjimo tendencija rodo, kad jie tebuvo vienas iš veiksnių, keitusių visuomenės vedybinę elgseną ir su santuoka susijusius ketinimus. Lietuvos Respublikos civilinių santuokų registras ir bažnytinių santuokų suvestinės rodo, kad nuo 2009 m. stebimas ženklus besituokiančiųjų skaičiaus mažėjimas, paraleliai gana aukštas ir sąlyginai stabilus lieka ištuokų lygmuo. Greta to, lyginant su Europos sąjungos vidurkiu (42 proc.⁴), fiksuojama nemaža nesantuokoje gyvenančių poroms gimstančių kūdikių dalis, vidutiniškai apie 27–28 proc.⁵ visų gimusių kūdikių. Kita vertus, kaip įprasta krizės laikotarpiais, dėl situacijos neapibrėžtumo gimstamumo kreivė paprastai krenta, tad ir COVID-19 pandemijos sąlygomis ženkliai mažėjo gimstamumas: nuo įprastų 27–31 tūkst. 2020–2021 m. jis sumažėjo iki 23–24 tūkst. per metus⁶.

Minėti duomenys ne tik atskleidžia visuomenės elgsenos pokyčius renkantis ar nesirenkant santuokos bei perduodant gyvybę, bet ir rodo nuoseklus, kryptingus, kokybiškos rengimosi santuokai ir šeimyniniam gyvenimui poreikį. Pastarąjį suaktualina ir esamas politinis-sociokultūrinis kontekstas, aktyvėjančios pastangos greta santuokos įteisinti lyčiai neutralią partnerystę ar civilines sąjungas. Visa tai kelia klausimą: koku būdu Katalikų Bažnyčia gali atsiliiepti į visuomenės ir ypač tikinčiųjų poreikius rengiantis santuokai, susiduriant su sunkumais šeimoje, skleidžiant žinią apie prigimtą šeimą, vyro ir moters santuokos vienumą ir neišardomumą, lyčių papildomumą ir atvirumą gyvybei (KBK 1601–1666)?⁷ Tai ypač aktualu, kai dėl sociokultūrinių transformacijų daugelyje šalių greta prigimtinės šeimos sampratos įsigali pragmatizmas, hedonistinė laikysena ir iš to kylančiu netvariu psichoemociniu ryšiu grindžiamas gyvenimo būdas, niveliuojantis lyčių papildomumo principą, o „lytis ir vaikų pradėjimas bei auginimas tradicinės šeimos sampratos priešinkams tampa nebesvarbūs, akcentuojamas jausminis ryšys ir laisvas pasirinkimas, kuris taip pat galioja ir

² Vilniaus arkivyskupijos kurijos straipsnio autorei pateikti statistiniai duomenys apie santuokas arkivyskupijoje 1993–2021 m.

³ „Statistika“, *Kauno arkivyskupija*, <https://kaunoarkivyskupija.lt/statistika/>; Lietuvos (arki)vyskupijų kurijų straipsnio autorei pateikti statistiniai duomenys apie bažnytines santuokas konkrečiose vyskupijose 1993–2021 m.

⁴ „Marriage and divorce statistics“, *Eurostat*, data extracted in May 2022, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_more_divorces.

⁵ „Mažiau santuokų – mažesnis gimstamumas: pokyčiai fiksuojami ir kaimuose“, *Oficialiosios statistikos portalas*, paskelbta 2021 m. birželio 12 d., <https://osp.stat.gov.lt/straipsnis-maziau-santuoku-mazesnis-gimstamumas>.

⁶ „Gimdymai“, *Oficialiosios statistikos portalas*, https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=fd9e6bef-ce6f-415c-8a8d-d1a462d980e8#.

⁷ *Katalikų Bažnyčios katekizmas* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2015).

sprendimui sudaryti santuokos sutartį ir dėl įvairių priežasčių ją nutraukti⁴⁸. Šiuos pokyčius sąlygoja ir į įvairias visuomenės gyvenimo sritis besiskverbiantis reliatyvizmas, perteikiantis *gender mainstreaming* mąstyseną, atmetantis krikščioniškąją antropologiją, prigimtinės šeimos ir lyčių papildomumu grindžiamo lytiškumo, santuokos ir gyvybės sampratą. Šių procesų problemišumą gvildena ne tik Bažnyčios dokumentai (KBK, šv. Jono Pauliaus II enciklikos ir apaštališkieji paraginimai bei kūno teologija⁹, popiežių Benedikto XVI¹⁰ ir Pranciškaus¹¹, Popiežiškosios šeimos tarybos¹², Lietuvos Vyskupų Konferencijos ir kiti dokumentai¹³), bet ir daugelis teologų, filosofų, sociologų, psichologų ir psichoterapeutų (G. Kuby¹⁴, Ch. West¹⁵, G. Vaitoška¹⁶, A. Narbekovas ir B. Obelenienė¹⁷, Ž. Kulpys¹⁸, R. Skinkaitis¹⁹ ir kt.).

- ⁸ Eugenijus Danilevičius, „Sąmoningos tėvystės ir motinystės svarba kuriant visuomenės bendrąjį gėrį“, *Logos* 110 (2022), 19, doi: 10.24101/logos.2022.20.
- ⁹ Jonas Paulius II, „Enciklika *Evangelium Vitae* apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą“ (1995 03 25), *EIS.katalikai.lt*, https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/enciklikos/evangelium-vitae; Jonas Paulius II, „Apaštališkasis paraginimas *Familiaris consortio* dėl krikščioniškos šeimos uždavinių šiuolaikiniame pasaulyje“ (1981 11 22), *EIS.katalikai.lt*, https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-paraginimai/1981-11-22_familiaris-consortio; Jonas Paulius II, „Enciklika *Veritatis Splendor* kai kuriais pagrindiniais Bažnyčios moralinio mokymo klausimais“ (1993 08 06), *EIS.katalikai.lt*, https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/enciklikos/veritatis-splendor; John Paul II, *The Redemption of the Body and Sacramentality of Marriage (Theology of the Body)*, from the Weekly Audiences of His Holiness, September 5, 1979 – November 28, 1984, https://d2y1pz2y630308.cloudfront.net/2232/documents/2016/9/theology_of_the_body.pdf.
- ¹⁰ Joseph Ratzinger, „Homily in the *Missa pro eligendo Romano Pontifice*“, *Acta Apostolicae Sedis* (AAS), Vol. 97 (2005), 685–689.
- ¹¹ Pranciškus, „Posinodinis apaštališkasis paraginimas *Amoris laetitia* apie meilę šeimoje“ (2016 03 19), *EIS.katalikai.lt*, https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/ap-paraginimai/2016-03-19_amoris-laetitia/.
- ¹² Popiežiškoji šeimos taryba, „Šeima, santuoka ir *de facto* gyvenimo sąjungos“ (2000 11 21), *EIS.katalikai.lt*, https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/seimos/2000-11-21_seima-santuoka-ir-de-facto-gyvenimo-sajungos; Popiežiškoji šeimos taryba, „Žmogaus lytiškumo tiesa ir reikšmė. Auklėjimo šeimoje gairės“ (1995 12 08), *EIS.katalikai.lt*, https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/seimos/1995-12-08_zmogaus-lytiskumo-tiesa-ir-reiksme.
- ¹³ „LVK Instrukcija dėl pasirengimo Santuokos sakramentui programos įgyvendinimo“, *Lietuvos Vyskupų Konferencija*, paskelbta 2006 m. kovo 29 d., <https://lvk.lcn.lt/naujienos/78>; *Kauno arkivyskupijos antrasis sinodas* (Kauno arkivyskupija, 2008), http://kaunas.lcn.lt/sinodas/files/File/pdf/kn_sinodo_nutarimai.pdf.
- ¹⁴ Gabriele Kuby, *Gender revoliucija. Buldozerinis reliatyvizmas* (Kaunas: Artuma, 2014).
- ¹⁵ Christopher West, *Kūno teologija pradedantiesiems* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2010).
- ¹⁶ Gintautas Vaitoška, *Homoseksualumas: ko nebeleidžiama pasakyti* (Kaunas: Artuma, 2019); —, „Gender Ideology and the Dignity of Women“, *Soter* 76 (104) (2020), 17–25; —, „Skaistumas kaip gimties galios įsameninimas“, *Soter* 80 (108) (2021), 53–65.
- ¹⁷ Birutė Obelenienė ir Andrius Narbekovas, „Natural family planing and conjugal chastity“, in *W trosce o życie i zdrowie człowieka (Concerned about the life and human health)*, redakcja Urszula Dudziak (Lublin: Wydawnictwo NUK, 2015), 91–106; Andrius Narbekovas, Birutė Obelenienė ir Žydrūnas Kulpys, „Katalikų sužadėtinių santuokos samprata“, *Socialinis darbas* 10 (1) (2011), 93–102; Žydrūnas Kulpys, Andrius Narbekovas ir Birutė Obelenienė, „Sužadėtinių santuokinio skaistumo samprata iki Santuokos sakramento šventimo“, *Soter* 34 (62) (2010), 23–42.
- ¹⁸ Žydrūnas Kulpys, *Krikščioniškoji kūno teologija: vedybinė kūno prasmė* (daktaro disertacija, Kaunas: VDU, 2009).
- ¹⁹ Rimas Skinkaitis, *Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą, teologinė perspektyva* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2016).

Pasak G. Kuby, šiandienos visuomenėje ne tik keičiama su šeima ir lytiškumu susijusi kalbėsena bei terminija, bet į švietimo įstaigas, valstybines ir privačias institucijas, įstatymų leidybą vis labiau skverbiasi *gender mainstreaming* mąstysena, įnešanti ir politinio korektiškumo (*political correctness*) bei nutildymo kultūros (*cancel culture*) apraiškas. Po tuo, pasak G. Kuby, slypi pamatinis tikslas – „kova su krikščionyste, nes krikščionys tiki, kad Dievas žmogų sukūrė „pagal savo paveikslą, vyrą ir moterį“ ir pašaukė bei įgalino mylint save dovanoti ir būti vaisinga.“²⁰ Bažnyčios atliepas į tai – popiežiaus Pranciškaus apaštališkasis paraginimas *Amoris laetitia* (AL)²¹, gvildenantis šio laikmečio šeimų tikrovę ir joms kylančius iššūkius: individualizmo ir *gender* ideologijos grėsmes, priklausomybes ir nepriteklus, smurtinius santykius, faktines sąjungas ir jose gimstančius vaikus (AL, 41–56), kartu pabrėžiantis rengimosi santuokai reikšmę (AL, 205–216) bei šeimos pastoracijos poreikį (AL, 217–252). Vis dėlto Lietuvoje rengimas(is) santuokai tebėra sąlyginai fragmentiškas, nes paliečia tik dalį jai besiruošiančiųjų²², taikomoms programoms būdinga kaita, jos įvairuoja priklausomai nuo vyskupijų, turimų išteklių, besituokiančiųjų skaičiaus etc., nors mažėjantis santuokų ir aukštas skyrybų skaičius ir rodo rengimosi santuokai poreikį bei svarbą. Susiduriama su problema – rengimo(si) sakramentinei santuokai programa yra mokslškai menkai tyrinėjama ir nepakankamai išplėtota, nevientisa, tik iš dalies atitinka Bažnyčios ir besiruošiančiųjų bažnytinei santuokai poreikius, stinga nuoseklaus jos sistemingumo. Todėl straipsnyje pristatomo tyrimo objektas – rengimasis Santuokos sakramentui kaip sužadėtinų pasaulėžiūros nuostatų kaitos veiksnys. Tyrimo tikslas – atskleisti, kaip rengimasis Santuokos sakramentui veikia sužadėtinų pasaulėžiūros nuostatų kaitą. Kelti tyrimo uždaviniai: 1) atskleisti rengimo(si) Santuokos sakramentui sociokultūrinę terpę Lietuvoje, identifikuojant santuokų, bažnytinių santuokų bei ištuokų kaitos tendencijas 1993–2021 m.; 2) aptarti rengimosi Santuokos sakramentui svarbą ir jo galimybes remiantis Katalikų Bažnyčios siūlomomis modeliais; 3) remiantis pasirengimo Santuokos sakramentui kursų lankiusių sužadėtinų patirtimis, nustatyti būdingiausias tuo metu vykusius jų pasaulėžiūros nuostatų pokyčius bei jų veiksnius. Tyrime taikyti metodai: mokslinių šaltinių ir Bažnyčios dokumentų analizė, lyginimas, sintezė. Empiriniame tyrime atlikta sužadėtinų kursų lankiusių ir papildomas savaitgalio rekolekcijas ir (ar) kituose susitikimuose dalyvavusių sužadėtinų refleksijų pagal orientacinius klausimus kokybinė turinio (*content*) analizė.

Straipsnyje pristatoma dalis tęstinio empirinio kokybinio tyrimo rezultatų. Informantai į tyrimą buvo atrinkti tikslinės atrankos principu pagal šiuos kriterijus: a) bažnytinei santuokai rengtasi pagal Lietuvos šeimos centro aštuonių grupinių susitikimų programą toje pačioje nedidelėje grupėje, kurią vedė sutuoktinių pora; b) greta kursų

²⁰ Gabriele Kuby, *Gender revoliucija. Buldozerinis reliatyvizmas*, 6.

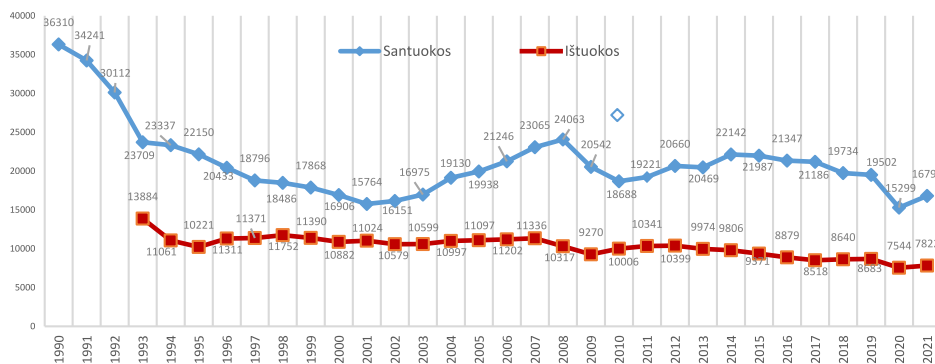
²¹ Pranciškus, „*Amoris laetitia*“.

²² Rengimo(si) santuokai programos vykdomos bažnytinėje aplinkoje (vyskupijų šeimos centruose, parapijose, bendruomenių iniciatyva, pvz., Kauno arkivyskupijos suaugusiųjų katechezės mokykloje, Vilniaus šv. Jono brolių vienuolyne ir pan.), besiruošiantiems civilinei santuokai tokios prievolės nėra. Detaliau tai aptariama tolimesniame tekste.

dalyvauta sužadėtiniais skirtose savaitgalio rekolekcijose (dalyvavo keturios poros iš penkių) ir (ar) papildomose katechezėse, mokymuose (Alfa kurse sužadėtiniais, seminare santuokos tema. Dalyvavo trys poros); c) pasirengimo santuokai kursų metu įvyko sužadėtinų pasaulėžiūros ir (ar) religinės elgsenos pokyčių. Keltas tyrimo klausimas, kokie yra sužadėtinų pasaulėžiūros nuostatų pokyčiai pasirengimo santuokai kursų metu ir kokie šios kaitos veiksniai? Straipsnyje kabutėse kursyvu cituojama autentiška informantų kalba, asmeniniai duomenys (vardai) koduojami siekiant užtikrinti jų anonimiškumą ir duomenų konfidencialumą.

Santuokų ir ištuokų kaitos tendencijos Lietuvoje 1993–2021 m.

Gvildenant rengimosi Santuokos sakramentui tematiką, svarbu matyti platesnį socio-kultūrinį kontekstą, taip pat – santuokų dinamiką. Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenų analizė atskleidžia santuokos institucijos krizę: laipsniškai mažėja santuokų skaičius (nuo paskutiniame dešimtmetyje įprastų 19–22 tūkst. santuokų per metus pastaraisiais metais jų sumažėjo iki 15–17 tūkst.), o ištuokų skaičius išlieka didelis ir sąlyginai stabilus, apie 8 tūkst. per metus. Vis dėlto, turint omenyje mažėjantį santuokų skaičių, galima kalbėti apie sąlyginę ištuokų skaičiaus augimo tendenciją: mažėjant santuokų skaičiui statistiškai gan stabili ištuokų dalis sąlyginai didėja. Pastebėtina ir tai, kad santuokų ženkliai mažėja krizių metu, pvz., dėl 1992–1993 m. politinių-socioekonominių pokyčių, 2008–2009 m. ekonominės krizės, 2020–2022 m. pandemijos (žr. 1 pav.).

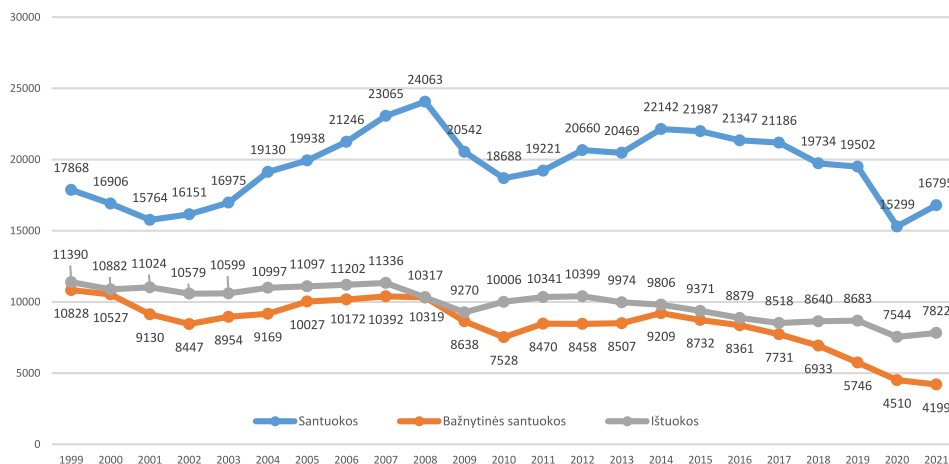

1 pav. Santuokos ir ištuokos Lietuvoje 1993–2021 m. absoliučiais skaičiais²³

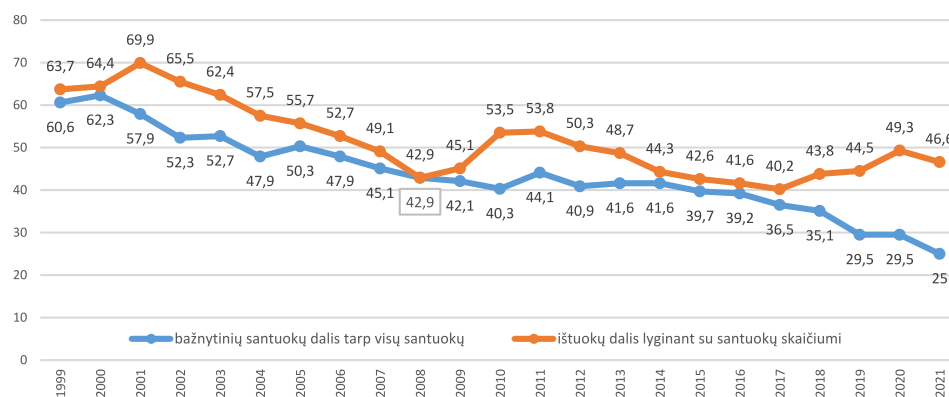
²³ Parengta autorės pagal LR statistikos departamento duomenis: „Bendrasis ištuokų rodiklis“, *Oficialiosios statistikos portalas*, <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=8be2fb73-57c2-464d-8737-17e5f85aaa56#/>; „Santuokos“; „Ištuokos“, in *Lietuvos gyventojai (2020 m. leidimas)*, <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/santuokos-ir-istuokos/istuokos>. Tikslių oficialių statistinių duomenų apie ištuokas 1990–1992 m. negauta, todėl duomenų analizės atskaitos tašku pasirinkti 1993 m.

Ypač ryškūs pokyčiai matomi gretinant 1999–2021 m. santuokų, bažnytinių santuokų ir ištuokų dinamiką: stebima bažnytinių santuokų mažėjimo tendencija nuo 10828 (1999 m.) iki 4199 (2021 m.), taip pat pastebimai didesnis (su išimtimis 1999–2000 m., 2008–2009 m., 2016 m.) metinis ištuokų nei bažnytinių santuokų skaičius (žr. 2 pav.). Tad per du dešimtmečius išryškėjo ženklus bažnytinių santuokų santykinės dalies bendrame santuokų skaičiuje sumažėjimas nuo 60,4–62,3 proc. 1999–2000 m. iki 25 proc. 2021 m. (žr. 3 pav.), o civilinių ištuokų santykinė dalis atskirais metais ženkliai (13–21 proc.) viršija bažnytinių santuokų rodiklį: jei 2001 m. bažnytinių santuokų dalis sudarė 57,9 proc., tai išsituokusiųjų buvo 69,9 proc., 2002 m. atitinkamai 52,3 proc. ir 65,5 proc. (žr. 3 pav.). Vėliau šis atotrūkis mažėjo: pvz., 2008 m. bažnytinių santuokų dalis (10319, arba 42,9 proc.) kone identiška ištuokoms – 10317 (42,9 proc., žr. 2 ir 3 pav.). Situacija ėmė itin ryškiai kisti nuo 2019 m., kai civilinių ištuokų santykinė dalis ėmė laipsniškai augti, 15–21,6 proc. viršydama bažnytinių santuokų rodiklį: 2019 m. bažnytinių santuokų dalis sudarė 29,5 proc. visų santuokų, o ištuokų – 44,5 proc., 2020 m. atitinkamai 29,5 proc. ir 49,3 proc., 2021 m. – 25 proc. ir 46,6 proc., taigi stebimas ryškiausias per du dešimtmečius *absoliutus* ir *santykinis* bažnytinių santuokų skaičiaus sumažėjimas ir didžiausias per pastaruosius 4–5 metus *santykinis* ištuokų skaičiaus išaugimas (žr. 3 pav.). Tikėtina, kad ryškesnį bažnytinių santuokų skaičiaus mažėjimą nuo 2018 m. iš dalies sąlygojo ir remiantis Kanonų teisės kodekso 1065 kan. §1 nuostata Lietuvos Vyskupų Konferencijoje priimtas sprendimas dėl Sutvirtinimo sakramento reikalavimo priimančioms bažnytinę santuoką, pagal kurį „katalikai, dar nepriėmę Sutvirtinimo sakramento, turi jį priimti prieš sudarydami santuoką, jei tai įmanoma padaryti be didelio nepatogumo“, o „leidimą priimti Sutvirtinimo sakramentą po Santuokos klebono teikimu gali duoti tik vietos ordinaras.“²⁴ Netrukus prasidėjusi COVID-19 pandemija ir jos pirmo bei antro karantino metu galioję tiesioginio kontakto ribojimai apsunkino dalies ketinusiųjų tuoktis Bažnyčioje galimybes esant būtinybei pirmiausia pasiruosti Sutvirtinimo sakramentui, tad tai, tikėtina, taip pat galėjo iš dalies sąlygoti mažesnę bažnytinių santuokų skaičių. Taigi, seniai stebima bažnytinių santuokų mažėjimo tendencija bei tai, kad Bažnyčioje tuokiamasi rečiau, nei civiliai išsituokiami, yra dar ryškiau matoma nuo 2018 m., kai bažnytinių santuokų dalis nuo trečdalyo tarp visų santuokų iki 2021 m. sumažėjo iki vos ketvirtadalyo, o ištuokų dalis jas ėmė viršyti jau 15–21 proc.

²⁴ Informacinis pranešimas apie Lietuvos Vyskupų Konferencijos 2018 m. kovo 14–16 d. plenarinį posėdį, paskelbta 2018 m. kovo 19 d., <https://lvk.lcn.lt/naujienos/301>.

2 pav. Santuokos, ištuokos ir bažnytinės santuokos Lietuvoje 1999–2021 m. absoliučiais skaičiais²⁵

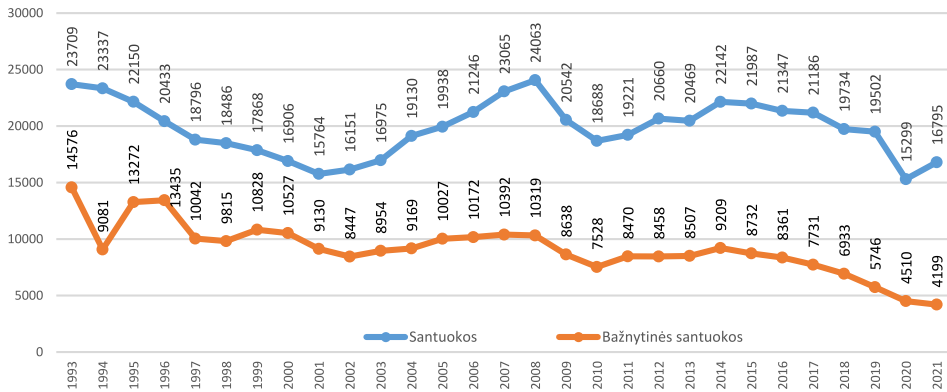

3 pav. Bažnytinių santuokų ir civilinių ištuokų santykinė dalis lyginant su santuokomis 1999–2021 m., proc.²⁶

²⁵ Parengta autorės pagal LR Statistikos departamento ir (arki)vyskupijų duomenis: „Bendras ištuokų rodiklis“, „Santuokos“, „Ištuokos“, „Lietuvos vyskupijos ir arkivyskupijos“, *Katalikai.lt*, <https://katalikai.lt/kbl/vyskupijos/index.html>; „Statistika“, *Kauno arkivyskupija*, <https://kaunoarkivyskupija.lt/statistika/>; Lietuvos vyskupijų ir arkivyskupijų kurijų straipsnio autorei pateikti statistiniai duomenys apie bažnytines santuokas konkrečiose vyskupijose 1999–2021 m. Trūksta duomenų apie bažnytines santuokas 2010 m. Šiaulių vyskupijoje, todėl bendras tų metų duomenų rodiklis paveiksle yra kiek mažesnis už tikėtiną tikrąjį. Duomenų paklaida, remiantis kitų metų duomenimis Šiaulių vyskupijoje, gali būti apie 700, tačiau statistiškai reikšmingos įtakos bendrai bažnytinių santuokų mažėjimo tendencijos kryptai tai neturi.

²⁶ Ibid. Parengta autorės pagal LR Statistikos departamento ir (arki)vyskupijų duomenis. Trūksta duomenų apie bažnytines santuokas 2010 m. Šiaulių vyskupijoje, todėl bendras bažnytinių santuokų procentas tais metais paveiksle yra nežymiai mažesnis nei būtų turint išsamius duomenis iš visų vyskupijų.

Analogiškas tendencijas atskleidžia duomenys apie bažnytines santuokas 1993–2021 m.²⁷ Gretinant juos su bendra santuokų statistika matomas ryškus bažnytinių santuokų skaičiaus sumažėjimas nuo 14576, arba 61,5 proc. (1993 m.), iki 4199, arba 25 proc. (2021 m.), t. y. per beveik tris dešimtmečius absoliučiais skaičiais jų sumažėjo 3,5 karto, arba 36,5 proc.²⁸, ir šis kritimas per tą patį laikotarpį yra žymiai didesnis nei bendras santuokų skaičiaus mažėjimas (1,4 karto, žr. 4 pav.).

4 pav. Santuokos ir bažnytinės santuokos 1993–2021 m., absoliučiais skaičiais²⁹

Taigi, santuokų, bažnytinių santuokų ir ištuokų skaičiaus kaita Lietuvoje 1993–2021 m. atskleidžia ne tik apskritai besituokiančiųjų, bet ypač *besirenkančiųjų bažnytinę santuoką* ryškius elgsenos pokyčius. Kartu tai rodo ir santuokos kaip institucijos reikšmės menkėjimą, kintančią visuomenės vedybinę elgseną. Ši kaita skatina naujai

²⁷ Trūksta duomenų apie bažnytines santuokas 1993–1996 m., 2010 m. Šiaulių ir Telšių vyskupijose, 1994 m. Kauno arkivyskupijoje bei 1997–1998 m. Telšių vyskupijoje. Nepaisant to, duomenys atspindi bažnytinių santuokų dinamikos tendencijas šalies mastu su nežymiais netikslumais 1993–1998 m. ir 2010 m. Duomenų paklaida, remiantis kitų metų duomenimis minėtose (arki)vyskupijose, 1993–1996 m. gali svyruoti apie 2–3 tūkst., 1997–1998 m. apie 2 tūkst., 2010 m. apie 700 papildomų bažnytinių santuokų, tačiau esminės įtakos bendrai aiškiai matomai bažnytinių santuokų mažėjimo tendencijos kryptiai tai neturi.

²⁸ Realus bažnytinių santuokų absoliutus ir santykinis mažėjimas 1993–2021 m. yra dar didesnis: paveiksle pateiktuose duomenyse stinga informacijos apie bažnytines santuokas Šiaulių ir Telšių vyskupijose 1993 m. Jose, pagal artimiausių metų duomenis, tikėtina, galėjo būti sudaryta apie 3 tūkst. bažnytinių santuokų, tad skaičiuojant hipotetiškai ir lyginant 1993 m. (apytikslis galimas tikslesnis bažnytinių santuokų skaičius visose vyskupijose – apie 17576) ir 2021 m. (4199) duomenis, bažnytinių santuokų absoliučiais skaičiais minėtu laikotarpiu galėjo sumažėti apie 4,2 kartus, procentaliai – apie 49 proc.

²⁹ Parengta autorės pagal LR Statistikos departamento ir Lietuvos (arki)vyskupijų duomenis: „Lietuvos vyskupijos ir arkivyskupijos“; „Statistika“; asmeniškai straipsnio autorei (arki)vyskupijų kurių pateikti statistiniai duomenys apie bažnytines santuokas konkrečiose (arki)vyskupijose. Paveiksle stinga duomenų apie bažnytines santuokas 1993–1996 m. ir 2010 m. Šiaulių ir Telšių vyskupijose, 1994 m. Kauno arkivyskupijoje, 1997–1998 m. Telšių vyskupijoje, tad tikrieji statistiniai bažnytinių santuokų duomenys minėtais metais galėtų būti apie 700–3 tūkst. aukštesni.

peržvelgti rengimosi Santuokos sakramentui poreikį, esamas galimybes ir formas tiriant, kaip rengimosi Santuokai kursai keičia besituokiančiųjų Bažnyčioje vertybines nuostatas ir elgseną.

Rengimosi Santuokos sakramentui svarba ir galimybės: Bažnyčios siūlomas modelis

Aptarta santuokų ir ištuokų skaičiaus kaita rodo ryškius visuomenės vedybinės elgsenos pokyčius ir kartu atskleidžia kryptingo rengimosi šeimos gyvenimui svarbą ir poreikį. Daugelio šalių patirtis ir pastarojo laikmečio sociokultūrinį kontekstą analizuojančių specialistų įžvalgos rodo, kad įvairiomis formomis visuomenėje siekiama diegti socialiai konstruojamą lyties sampratą, hedonistinėmis ir pragmatizmo nuostatomis grindžiamą santykių ir šeimos modelį³⁰, o tai daugiau ar mažiau keičia atskirų grupių (ypač jaunimo³¹) elgseną, požiūrį į gyvybę, lytiškumą, santuoką ir šeimą, kyla klausimų dėl socialinės lyties kategorijos įvedimo į teisinę bazę³², lyčiai neutralios partnerystės ar civilinių sąjungų įteisinimo, bet savo esme panašios „nuostatos bei priemonės <...> nėra palankios santuoka pagrįstai šeimai ir kartais net neigia jos teises.“³³ Reaguodama į visuomenės pasaulėžiūros poslinkius, Popiežiškoji šeimos taryba dar 1996 m.³⁴ ir 2000 m.³⁵ aptarė grėsmes dėl seksualinio visaleistimumo, santuokų skaičiaus mažėjimo ir jų atidėjimo, skyrybų augimo, kontracetinio mentaliteto įsigalėjimo, gyvybės vertės menkėjimo ir abortų skaičiaus augimo. Buvo akcentuota, kad

³⁰ Gabriele Kuby, *Die globale sexuelle Revolution – Zerstörung der Freiheit im Namen der Freiheit* (Kissleg: Fe-Medienverlag, 2014); —, *Die globale sexuelle Revolution im Licht von Fatima* (Kissleg: Fe-Medienverlag, 2017); —, *Verstaatlichung der Erziehung – Auf dem Weg zum neuen Gender-Menschen* (Kissleg: Fe-Medienverlag, 2016); Thomas Laubach, *Gender Theorie oder Ideologie?* (Verlag Herder gmbh., 2017); Thomas Laubach ir Stefanie A. Wahl, *Gott schuff den Menschen als Mann und Frau und...? Gender und Theologie* (Verlag Munster, 2019).

³¹ P vz., reprezentatyvaus 2022 m. kovo mėn. Vilorus tyrimų bendrovės atlikto tyrimo duomenimis Lietuvos jaunimas palankiau vertina lyčiai neutralią partnerystę (33,1 proc. jaunimo iki 29 m., 19,7 proc. 30–49 m., 7,4 proc. 50–74 m. amžiaus asmenų), dažniau pritaria šio klausimo svarstymui LR Seime (30,1 proc. jaunimo iki 29 m.; kitose amžiaus grupėse – nuo 2,5 proc. iki 18,4 proc.); Živilė Advilonienė, „Visuomenės nuomonės apklausos išsami analizė partnerystės įstatymo (ne)pritarimo klausimu“, *Laisvos visuomenės institutas*, paskelbta 2022 04 05, <https://laisvavisuomene.lt/visuomenes-nuomones-apklauses-analize-partnerystes-istatymo-nepitarimo-klausimu/>.

³² „Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo“, *Europos Sąjungos Taryba* (Stambulas, 2011 05 11), https://manoteises.lt/wp-content/uploads/2017/05/STAMBULO-KONVENCIJA_OFICIALUS.pdf.

³³ Popiežiškoji šeimos taryba, „Rengimas Santuokos sakramentui“ (1996 05 13), *EIS.katalikai.lt*, https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/seimos/1996-05-13_rengimas-santuokos-sakramentui, 11.

³⁴ Ibid.

³⁵ 2000 m. dokumente „Šeima, santuoka ir *de facto* gyvenimo sąjungos“ buvo atkreiptas dėmesys į santuoką kaip prigimtine tikrovę, aptarti *de facto* gyvenimo sąjungų socialiniai aspektai ir jų teisiniai klausimai, darant aiškią takoskyrą tarp santuokos ir *de facto* bendro gyvenimo nesusituokus, žr. Popiežiškoji šeimos taryba, „Šeima, santuoka ir *de facto* gyvenimo sąjungos“.

atmetant krikščioniškąją poziciją minėtais klausimais ar net ją marginalizuojant³⁶ vis problemiščiau tampa perteikti sakramentinės santuokos vertę, tačiau, nepaisant to, išlieka būtinybė skleisti krikščioniškąją antropologiją grindžiamą asmens ir lytiškumo sampratą, žinią apie santuokos ir šeimos prasmę, lyčių papildomumo ir pagarbos gyvybei principus, ieškant atsvaros reliatyvizmo diktatūros grėsmėms³⁷.

Bažnyčios požiūrį į šiuo laikmečiu kylančius iššūkius santuokinio gyvenimo tikrovei, remdamasi Šventuoju Raštu ir Bažnyčios Tradicija bei numatydamą dar tik po kelių dešimtmečių prasidėsiančios seksualinės revoliucijos galimus padarinius, įžvalgiai atskleidžia 1930 m. Pijaus XI paskelbta enciklika apie krikščionišką santuoką *Casti conubii*³⁸, vėliau – Vatikano II Susirinkimo dokumentai (pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et spes*, 52), šv. Jono Pauliaus II apaštališkasis paraginimas *Familiaris consortio* (FC, 21–73), Kanonų teisės kodeksas (KTK, 1063), Katalikų Bažnyčios katekizmas (KBK, 1625–1658), Laiškas šeimoms *Gratissimam sane* (GS, 2–13), Pauliaus VI enciklika *Humanae vitae*, šv. Jono Pauliaus II enciklika *Evangelium vitae* (EV), apaštališkasis popiežiaus Pranciškaus paraginimas *Amoris laetitia* (AL) ir kt.³⁹ Apaštališkajame paraginyje *Familiaris consortio*⁴⁰ pabrėžiama, kad sociokultūriniai pokyčiai Vakarų šalyse reikalauja šeimos, visuomenės ir Bažnyčios pastangų „tinkamai rengti jaunuolius būsimai atsakomybei“ (FC, 66), todėl kokybiškos rengimo(si) santuokai programos ir sąmoningas asmeninis rengimasis, kuriuo „sužadėtiniai nuteikiami šventumui ir jų naujo statuso pareigoms“ (KTK, 1063, 2) yra būtini siekiant prevenciškai „pašalinti <...> sunkumus, su kuriais tenka grumtis daugybei sutuoktinių“ (FC, 66). Todėl Bažnyčia kviečia kryptingai ruošti santuokai pripažindama, kad, nepaisant teologinio pagrindimo, praktiškai stinga nuoseklios tokio rengimosi sistemos, tikslingos katechezės, įtraukiančios pavienius asmenis, poras ir šeimas į parapijos gyvenimą, leidžiančios

³⁶ P vz., John Milloy, „Religious Perspectives Being Marginalized in Canada“, *Consensus*, Vol. 36 (2) (2015), Article 2, <https://scholars.wlu.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1317&context=consensus>; David Seljak, „The Study of Religion and the Canadian Social Order“, *Studies in Religion / Sciences Religieuses*, Vol. 51 (2) (2021), 137–143, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00084298211041995>.

³⁷ Joseph Ratzinger, „Homily in the *Missa pro eligendo*“; Gabriele Kuby, *Gender revoliucija. Buldozerinis reliatyvizmas*; —, *Die globale sexuelle Revolution – Zerstörung*; —, *Die globale sexuelle Revolution im Licht*.

³⁸ Pius XI, „*Casti conubii*. Encyclical of Pope Pius XI on Christian Marriage“ (1930 12 31), *Vatican.va*, https://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19301231_casti-conubii.html.

³⁹ „Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et spes*“, in *Vatikano II Susirinkimo nutarimai* (Vilnius: Aidai, 2001), 125–195; Jonas Paulius II, *Familiaris Consortio*; *Kanonų teisės kodeksas (Codex Iuri Canonici)* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012); *Katalikų Bažnyčios katekizmas*; Jonas Paulius II, „Laiškas šeimoms *Gratissimam sane*“ (1994 02 02), *EIS.katalikai.lt*, https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/laiskai/1994-02-02_gratissimam-sane; Paulius VI, „Enciklika *Humanae vitae* apie prideramą tvarką perteikiant žmogaus gyvybę“ (1968 07 26), *EIS.katalikai.lt*, https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/paulius_vi/enciklikos/humanae-vitae; Jonas Paulius II, „Enciklika *Evangelium vitae* apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą“; Pranciškus, „*Amoris laetitia*“.

⁴⁰ Jonas Paulius II, „*Familiaris Consortio*“.

pažinti ir tiesiogiai *patirti* tikėjimo ir santuokos sakramento tikrovę. Trūksta katechetų ir kursų vedėjų, o rengimas santuokai ne visada atliepia autentišką sužadėtinių situaciją. Be to, rengimo(si) bažnytinei santuokai kursų vedėjų patirtis rodo⁴¹, kad skirtingo kursų pobūdžio ir lygmens reikalauja jaunos, mažiau gyvenimiškos patirties turinčios ir jos jau įgijusios poros – gyvenančios civilinėje santuokoje, auginančios vaikus, besituokiantieji antrą kartą⁴². Taip pat skiriasi aktyviai tikėjimą praktikuojančių bei jo nepažįstančių, įkrikščioninimo sakramentų neturinčių, neseniai atsivertusių porų poreikiai. Mišrioms religiniu, kultūriniu ar kitu požiūriu, užsienyje gyvenančioms poroms reikalingi dar kitokio pobūdžio kursai. Esant didelei besiruošiančiųjų santuokai įvairovei ir siekiant kokybiško, besituokiančiųjų situaciją atitinkančio rengimosi santuokai, reikalingas ir individualizuotas sužadėtinių palydėjimas, o tokia galimybė, ypač mažose, atokiose parapijose, iki šiol labai ribota. Tad, nors rengimosi santuokai individualizavimas yra teoriškai numatytas, praktiškai vis dar nėra vieningos tokio palydėjimo sistemos⁴³.

Popiežiaus Pranciškaus apaštalinis paraginimas *Amoris laetitia* konstatuoja ir kintančią antropologinę-kultūrinę visuomenės mąstysenos ir elgsenos kryptį, reikalaujančią analitinės bei diferencijuotos prieigos (AL, 32), nes dėl sociokultūrinių, vertybinių, pasaulėžiūros pokyčių makrolygmenyje „asmeninis emocinis ir šeimyninis gyvenimas sulaukia vis menkesnės <...> socialinių struktūrų pasipirties“ (AL, 32). Popiežius Pranciškus įžvelgia ir kitas šio laikmečio grėsmes: individualistinę turėjimo ir mėgavimosi kultūrą, savęs dovanojimo stoką, asmeninių poreikių ir troškimų suabsoliutinimą tampant ar kitus paverčiant „vien paslaugų reikalaujančiais klientais“

⁴¹ Remiamasi sužadėtinių kursų vedėjų, dirbusių pagal Lietuvos šeimos centro parengtą aštuonių grupinių susitikimų programą, patyrimais ir Šeimos centro metinių konferencijų grįžtamoju ryšiu, ataskaitomis, kursų vedėjų supervizijomis.

⁴² Pvz., po civilinės ištuokos, neturint Santuokos sakramento; Bažnytiniam Tribunalui pripažinus ankstesnę bažnytinę santuoką neįvykusia ir pan.

⁴³ Esama tik pavienių programų ir (ar) lydinčių asmenų (bendruomenių). Individualizuoto rengimo(si) bažnytinei santuokai pavyzdys – Lietuvos šeimos centre plėtojama nuotolinio rengimosi bažnytinei santuokai programa, skirta pirmiausia užsienyje gyvenančioms poroms, norinčioms tuoktis Lietuvoje, tačiau negalinčioms tiesiogiai dalyvauti grupiniuose pasirengimo santuokai kursuose. Tai leidžia individualizuoti sužadėtinių palydėjimą, tačiau minimizuoja galimybę išgyventi gyvą tikėjimo, bendruomenės ir bendrystės patirtį. Žr. „Nuotolinis rengimas“, *Lietuvos šeimos centras*, <https://lietuossesimoscentras.lt/nuotolinis-rengimas/>. Kitas pavyzdys – šv. Jono bendruomenėje Vilniuje plėtojamas pagilintas devynių mėnesių trukmės rengimosi santuokai kursas, įtraukiantis santuokai besiruošiančias poras į aktyvią bendruomenės veiklą, kviečiantis gilintis į santuokinį gyvenimą ir tikėjimą. Į programą integruota dalis Lietuvos šeimos centro programos elementų, Šionštato Kentenicho akademijos principai. Daug dėmesio skiriama tikėjimo klausimams ir patirčiai, rekolekcijoms, tarpasmeninio santykio ugdymui, poros pokalbiams gilinantis į mėnesio temą ir dalinantis patyrimais su kitomis poromis. Tai suteikia tiesioginę galimybę sužadėtiniams ruoštis santuokai patiems – per asmeninę, poros, bendruomenės patirtį, kuriant poros ir grupės bendrystę, vadovaujantis rengimosi santuokai programoje numatytais principais – staigmena, išklausymu, vienas kito papildymu, susitaikymu, drauge priimamu geresniu sprendimu, erdvės gerai jaustis sudarymu, saugių namų kūrimu etc. Žr. „Sužadėtinių kursai“, *Šventojo Jono broliai*, <https://www.joanitai.org/suzadetiniu-kursai/>; „Augti poroje“, *Šeimos pedagogikos akademija*, <https://sesimospedagogikosakademija.wordpress.com/about/>.

(AL, 33). Matoma retėjančių santuokų problema, augantis skaičius „asmenų, kurie apsisprendžia gyventi vieni ar sugyventi nesteigiant bendro gyvenimo“ (AL, 33), šeimą matant kaip laikiną naudingą priebėgą, o „žmogiškuosius ryšius paliekant netvariems, trumpalaikiams troškimams“ (AL, 34). Suabsoliutinama laisvė, esą „kiekvienas gali spręsti taip, kaip jam atrodo, tarsi už asmens ribų nebūtų gaires <...> teikiančių tiesų, vertybių, principų, tarsi visa būtų lygiavertiška ir leistina“ (AL, 34). Tokiame individualizmą ir psichoemocines būsenas pozicionuojančiame jausmų ir hedonistinės kultūros kontekste į tvarų išsipareigojimą kviečianti santuoka regima kaip nuobodė, nepatogi ir varginanti (AL, 34), todėl dažniau ir lengviau pasirenkamas perėjimas „nuo vieno emocinio ryšio prie kito“, meilę, kaip socialiniuose tinkluose, pagal vartotojo įgeidį „įjungiant“, „išjungiant“, „užblokuojant“ (AL, 39).

Greta minėtų procesų Bažnyčia įžvelgia ir paralelų reiškinių: vis labiau „baiminamasi vienatvės, trokštama saugumo ir ištikimybės“ (AL, 34), tačiau bijoma „santykio, galinčio trukdyti tenkinti asmeninius siekius“ (AL, 34), nenorima išsipareigoti visam gyvenimui, todėl panyrama į narciziškumą, prarandamas gebėjimas žvelgti toliau egoistinių troškimų ir poreikių (AL, 39). Tokioje pasaulėžiūros ir pasaulėjautos krizėje reikalingas krikščioniškas sąmoningumas ir kryptingas rengimasis šeimos gyvenimui. Popiežiaus Pranciškaus teigimu, „būdami krikščionys, negalime atsisakyti skelbti santuokos dėl to, kad tai prieštarauja šiandienei pasaulėjautai, kad trokštame būti madingi arba jaučiamės nevisaverčiai moralinio ir žmogiškojo nuosmukio akivaizdoje“ (AL, 35). Evangelizacinė misijinė laikysena kviečia tikinčiuosius „pateikti priešžastis ir motyvus, skatinančius apsispręsti santuokos ir šeimos naudai“ (AL, 35), o dialogo ir gerosios naujienos apie santuoką skleidimui parinkti kryptingą sužadėtinių ir sutuoktinių lyderį – nesuteologinant santuokos iki nuo realių gyvenimiškų situacijų atitrūkusio idealio tipo (M. Weber⁴⁴), nes perdėta idealizacija, nepažadinant „pasitikėjimo Dievu malonės, santuoką padarė ne trokštamesnę ir patrauklesnę“ (AL, 36), bet sunkiai pasiekiamą, nutolusią nuo asmens ir šeimos poreikių ir problemų. Todėl svarbus sužadėtinių ir sutuoktinių lyderis ir pagalba „sirtyse, susijusiose su meilės ugdymu, konfliktų įveikimu ir vaikų auklėjimu“ (AL, 38).

Pasaulėžiūros kaita įtvirtina opinią, jog santuokas geriau nukelti į vyresnį amžių, atidėti vedybas „ekonominiais, darbo ar studijų sumetimais. <...> dėl santuoką ir šeimą nuvertinančios ideologijos poveikio, kitų porų iširimo patirties <...>, socialinių galimybių ir ekonominių privalumų, teikiamų bendro gyvenimo nesusituokus, dėl vien emocinės bei romantinės meilės sampratos, iš baimės netekti autonomijos ir laisvės“ (AL, 40). Tokio sociokultūrinio mentaliteto kontekste siekiant perteikti žinią apie santuokos ir šeimos vertę ir keisti nuostatas bei elgseną, svarbu „rasti žodžius, motyvus ir liudijimus, kurie paliestų jautriausias jaunuolių stygas, jų gebėjimą būti dosniems, išsipareigoti, mylėti“ (AL, 40). Į hedonistinę gyvenseną orientuotų nuostatų kontekste svarbu jaunimui sudaryti sąlygas patirti krikščioniško tikėjimo ir santuokos

⁴⁴ Richard Swedberg, „How to use Max Weber's ideal type in sociological analysis“, *Journal of Classical Sociology*, Vol. 18 (3) (2017), 181–196, doi: 10.1177/1468795X17743643.

prasmę, o ne „užkrauti <...> sunkias <...> taisykles“, dėl kurių jie „pasijus pasmerkti ir palikti likimo valiai“ (AL, 49). Priešingai, asmens prigimtimi ir krikščioniška mąstytysena grindžiamo pasaulio matymo perteikimas yra būdas pasipriešinti sociokultūrinėms tendencijoms, suabsoliutinančioms „jausminį gyvenimą be ribų, narcizinį ir netvarų jausmingumą, kuris neleidžia <...> bręsti ir įkalina <...> ankstyvosiose <...> emocinio bei seksualinio gyvenimo stadijose“ (AL, 41). Vertybių perpozicionavimas ir kalbėsenos keitimas yra būdas matyti gilesnę gyvenimo prasmę, neapsiriboti egoizmu, nesusifokusuoti į trumpalaikius troškimus, nepasiduoti vartotojiškumui, seksualinės revoliucijos idėjoms ir gyventojų skaičiaus mažinimo būtinybės naratyvui (AL, 42), iškreipiančiam santuokos vienumo, neišardomumo, lyčių papildomumo ir iš jo kylančio vaisingumo principus. Bažnyčios užduotis šiame kontekste – nepalikti porų ir šeimų jų sunkumuose, „likimo valiai“ (AL, 43).

Dar 1996 m. Popiežiškosios šeimos tarybos paskelbtame dokumente *Rengimas Santuokos sakramentui* įtvirtinta pozicija, kad „santuokos sakramentas turi didelę vertę visai krikščionių bendruomenei ir pirmiausia sutuoktiniams, kurių sprendimas negali būti improvizuotas ar skubotas“⁴⁵, todėl „rengti santuokai, santuokiniam ir šeimos gyvenimui, yra itin svarbu siekiant Bažnyčios gerovės.“⁴⁶ Jei anksčiau rengimąsi santuokai palaikė visuomenė, buvo pripažįstama santuokos vertė, o „bažnytinės bendruomenės <...> rėmė santuoką ryžtingai, vieningai ir sutelktai“⁴⁷, tai šiandien santuokos vertybės yra: „santuokų sumažėjo. Santuoka <...> atidedama vėlesniam laikui, daugėja skyrybų bei išsiskyrimų“⁴⁸, tad itin svarbu jai rengtis sąmoningai, kad tai būtų žmogiškajai ir krikščioniškajai brandai skirtas laikas: „sužadėtuvių laikotarpis gali būti ne tik abipusio atradimo, bet taip pat tikėjimo gilinimo ir <...> ypatingų antgamtinių dovanų, leidžiančių suprasti asmeninį bei tarpasmeninį dvasingumą, metas“, kai itin reikšminga „šeimų bei visos bažnytinės bendruomenės siūloma pagalba.“⁴⁹ Be to, šiuo laikotarpiu svarbi intensyvi evangelizacija, tikėjimo atgaivinimas, šeimos kaip namų Bažnyčios ir santuokos pamato suvokimas⁵⁰ – bažnytinės santuokos esmės supratimas turi būti grindžiamas ne vien psichoemociniu ar socialiniu rengimusi šeimos gyvenimui, bet ir tikėjimo brandinimu (FC, 66). Rengimas(is) santuokai tampa vilties ženklų: „juo aplinka sudaro didesnių sunkumų pažinti krikščioniškojo sakramento ir santuokos institucijos tiesą, juo labiau reikia stengtis tinkamai rengti sutuoktinius jų atsakomybei.“⁵¹ Todėl Bažnyčia kalba apie *tolimąjį*, *artimąjį* ir *tiesioginį* rengimą(si) Santuokos sakramentui⁵². Jis grindžiamas Bažnyčios mokymu, kad „santuoka yra vertybė, išplaukianti iš kūrimo, <...> įsišaknijusi žmogaus prigimtyje <...>. Todėl tai, ką

⁴⁵ Popiežiškoji šeimos taryba, „Rengimas Santuokos sakramentui“, 1.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid., 2.

⁴⁹ Ibid., 17.

⁵⁰ Ibid., 2.

⁵¹ Ibid., 4.

⁵² Ibid.

Bažnyčia daro šeimos ir santuokos labui, <...> prisideda prie visuomenės <...> ir visų žmonių gerovės⁵³, taip pat įtvirtinama lyčių papildomumo prasmė ir vertė (EV, 91).⁵⁴

Rengiantis santuokai svarbu suvokti, kad reikalingas tinkamas ir specialus ruošimas(is) kaip „platus ir reiklus *auklėjimo* procesas, <...> neišleidžiant iš akių jo vertybių visumos <...>, reikalauja sensibilizacijos“⁵⁵, ypač kai „plinta <...> mąstysena, nebelaikanti šeimos būtina vertybe sutuoktiniams, vaikams ir visuomenei“⁵⁶, prarandama sužadėtuvių reikšmė, įsigali „visaleistinumai“⁵⁷. Todėl dar prieš kelis dešimtmečius Bažnyčioje pabrėžtas ne tik *tiesioginis* ir *artimasis*, bet ir *tolimasis* rengimas santuokai, apimantis kūdikystę, vaikystę ir paauglystę, vykstantis pirmiausia mikrosocialinėje aplinkoje formuojant charakterį, vertybes, savigarbą ir pagarbą kitam⁵⁸, ugdant „mąstyseną ir asmenybę, gebančias atsispirti santuokos vienybei bei patvarumui priešingų idėjų traukai ir <...> pasipriešinti „socialinės nuodėmės“ struktūroms“⁵⁹, siekiant, kad „moraliai elgtis įkvėptų tikėjimas“⁶⁰, šeimos kaip namų Bažnyčios pavyzdys, parapijos bendruomenė, ugdymo įstaiga, bendruomenės, dvasiniai palydėtojai, evangelizacinės ir katechetinės programos. Ir tik *artimuoju* rengimosi bažnytinei santuokai laikotarpiu, apimančiu sužadėtuvių laiką, reikalingi rengimosi santuokai kursai, padedantys pagilinti tikėjimą, sąmoningiau suprasti ir išgyventi Bažnyčios sakramentiškumą, naujai atrandant ir dar labiau brandinant savo tikėjimą. Šiame etape svarbu užtikrinti, kad „sužadėtiniai pažintų su santuoka bei šeima susijusius esminius psichologinio, pedagoginio, teisinio ir medicininio pobūdžio elementus“⁶¹, gautų teologinį ir moralinį supratimą gyvybės perteikimo klausimais (HV, 9), atpažintų ikisantuokinio skaistumo prasmę⁶². Dėl šių priežasčių rengiantis santuokai turi padėti Bažnyčios mokymą išmanantys asmenys, „įstikimi Bažnyčios magisteriumui, idant <...> galėtų perteikti tikėjimo tiesas ir supažindinti su santuokinėmis pareigomis.“⁶³ Laikomasi nuostatos, kad sužadėtinius lydėtų „krikščionybę išpažįstančių sutuoktinių poros, tarp kurių turėtų būti mediciną, teisę, psichologiją išmanančių asmenų ir kunigas, kuris jas parengtų joms tekstantiems vaidmenims“⁶⁴, o „kursų centras ir pagrindinis tikslas turėtų būti turinio patikimumas.“⁶⁵ Tokie kursai turi ugdyti pagarbą gyvybei nuo pradėjimo momento iki mirties, padėti suvokti kontraceptinio mentaliteto ydingumą, skatinti „prisidėti

⁵³ Ibid., 7.

⁵⁴ Jonas Paulius II, „Enciklika *Evangelium Vitae*“.

⁵⁵ Popiežiškoji šeimos taryba, „Rengimasis Santuokos sakramentui“, 10.

⁵⁶ Ibid., 11.

⁵⁷ Ibid., 12.

⁵⁸ Ibid., 22–25.

⁵⁹ Ibid., 27.

⁶⁰ Ibid., 26.

⁶¹ Ibid., 35.

⁶² Ibid., 37.

⁶³ Ibid., 43.

⁶⁴ Popiežiškoji šeimos taryba, „Rengimasis Santuokos sakramentui“, 42.

⁶⁵ Ibid., 48.

prie gyvybės kultūros kūrimo bei plėtojimo⁶⁶ ir parodyti, kad ruošiamasi esminiam gyvenimo virsmui, paliečiančiam visas gyvenimo sritis.

Bažnyčios patvirtintame rengimo(si) santuokai modelyje numatomi ne tik siekiai ir galimybės, bet identifikuojami ir galimi trukdžiai – nepakankamas vienas kito pažinimas, ėjimas į santuoką nepasiruošus, bažnytinės santuokos esmės nesuvokimas, ryšio su Bažnyčia nebuvimas, atsiribojimas nuo jos mokymo, tikėjimo patirties ir praktikos stoka. Siekiant padėti pasirengti santuokai ir įveikti minėtus trukdžius Lietuvoje taikomos kelios sužadėtinių rengimosi Santuokos sakramentui programos, tačiau šis straipsnis grindžiamas labiausiai paplitusia ir Bažnyčios dokumentuose aptariamą rengimosi santuokai modelį atitinkančia *Lietuvos šeimos centro* parengta programa, kuri grindžiama grupiniu darbu aštuoniuose kassavaitiniuose mažų grupių susitikimuose⁶⁷. Tokios grupės formuojamos kaip uždaros, nekintančios, vedamos sutuoktinių savanorių poros, į atskiras temas kviečiant atitinkamų sričių specialistus – medikus (temai apie gyvybę ir šeimos planavimą), dvasininkus (temoms apie atleidimą, Bažnyčią, priesaiką), psichologus (bendravimo temai). Programoje sužadėtiniai turi galimybę asmeniškai, poroje ir grupėje atlikti praktines užduotis ir namų darbus, diskutuoti tarpusavyje, su kursų vedėjais ir svečiais, klausytis ir dalintis liudijimais. Toks rengimosi santuokai formatas įgalina tiesiogines diskusijas, formuoja naujas patirtis, ypač jei greta kursų yra siūlomos papildomos programos (rekolekcijos, katechezės, mokymai), leidžiančios geriau pažinti vienas kitą, mokytis vieniems iš kitų, gyvai patirti tikėjimą ir bendruomenę. Grupinių susitikimų formatas kuria pasitikėjimo atmosferą, sudaro prielaidas atvirumui ir tiesioginiam bendravimui, gyvos bendruomenės patyrimui ir kūrimuisi. Kursai išsiskiria galimybe užsiėmimus pritaikyti grupės poreikiams, individualizuojant rengimąsi santuokai pagal grupės narių savitumus ir poreikius. Priešingai nei masiškesnės srautinės, per trumpesnę laikotarpį išklausomos paskaitos⁶⁸, grupinis rengimosi santuokai formatas suteikia galimybę klausti ir diskutuoti, gauti atsakymus į rūpimus klausimus, keisti turimas nuostatas ir patirti bendrystę. Iš esmės tai yra pasauliečių ugdymas(is), rengiantis tapti ne tik sutuoktiniais ir tėvais, bet ir vis sąmoningesniais krikščionimis. Tokiu „pasauliečių ugdymu siekiama, kad jie kuo greičiau atskleistų savo pašaukimą ir, vykdydami savo misiją, vis tvirčiau ryžtųsi juo gyventi“⁶⁹, t. y., kad tai, ko išmokstama teoriškai, būtų imamasi drąsiau taikyti praktiškai. Būtent tai, kaip parodė empirinis tyrimas, sudaro palankesnes prielaidas sužadėtinių vertybinių nuostatų ir elgsenos kaitai šeimos, santuokos, gyvybės klausimais, taip pat keičia santykį su tikėjimu ir Bažnyčia.

⁶⁶ Ibid., 49.

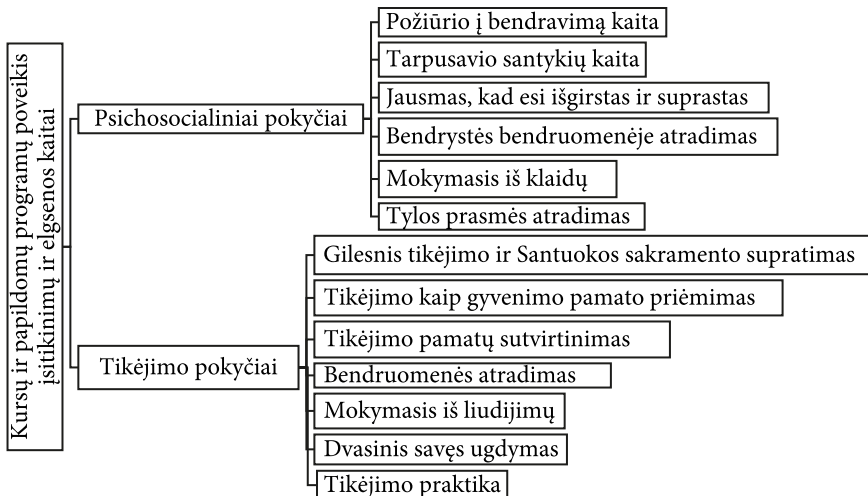
⁶⁷ *Sužadėtinių rengimas Santuokos sakramentui. Gairės vedėjams* (Lietuvos Vyskupų Konferencijos šeimos reikalų taryba, 2010).

⁶⁸ Anksčiau Šeimos centre plėtotas rengimo(si) santuokai modelis. Šiuo metu Kauno arkivyskupijoje Katechezės tarnyba plėtoja šią programą: „Sužadėtinių pasirengimo santuokos sakramentui programa“, *Katechezės tarnyba*, <https://www.katechezestarnyba.lt/suzadetiniu-pasirengimo-santuokos-sakramentui-programa>; *Sužadėtinių rengimas Santuokos sakramentui*.

⁶⁹ Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė, „Krikščioniškos šeimos pašaukimo vizija Jono Pauliaus II mokyme“, *Logos* 106 (2021), 189, doi: 10.24101/logos.2021.19.

Sužadėtinių pasaulėžiūros nuostatų kaita: besirengiančiųjų bažnytinei santuokai patirtis

Empiriniu kokybiniu tyrimu siekta išsiaiškinti, kokie yra *būdingiausi* kursų ir papildomas rengimosi santuokai programas lankusių sužadėtinių *pasaulėžiūros nuostatų pokyčiai* ir *jų veiksniai*. Analizuota požiūrio į Bažnyčios mokymą lytiškumo, santuokos, gyvybės klausimais kaita, santykio su tikėjimu ir Bažnyčia pokyčiai bei juos sąlygoję veiksniai. Tyrime išryškėję santuokai besiruošusių sužadėtinių pasaulėžiūros ir elgsenos pokyčiai atsiskleidė keliuose srityse. Vyko psichosocialiniai poslinkiai – tiek suvokimo, tiek elgesio lygmenyje keitėsi požiūris į bendravimą: atrasta, kad „*svarbu kalbėtis šeimose nebėgant nuo esmės, neslepiant savo nerimų ir baimių, nepakeičiant gyvo bendravimo besaikiu televizoriaus žiūrėjimu, naršymu internete ar kitais <...> nutolinančiais dalykais <...>. Meilė ir santykis – aukščiau visko*“ – IB⁷⁰. Keitėsi ir tarpusavio santykiai („*labai užaugino*“ – IJ, „*privertė <...> daugiau bendrauti, pabūti kartu, <...> daugiau laiko skirti <...> asmeniniam kontaktui*“ – IK, „*keitėsi santykiai, <...> tarpusavio bendravimas, <...> noras labiau suprast*“ – IA). Sužadėtiniai išgyveno buvimo girdimam ir suprastam patirtį („*mūsų iškelti klausimai buvo paliesti, daugiau ar mažiau aptarti, atsakyti*“ – IB), tiesiogiai patyrė bendrystę sužadėtinių ir tikinčiųjų bendruomenėje („*dalyvavimas bendruomenėje*“ – IA, „*kompanija <...> jauki, nuoširdi, leidžianti jaustis laisvai*“ – IB), turėjo galimybę išgyventi tylos patirtį ir prasmę („*galėjome pasirinkti, kaip tą laiką, skirtą tylai, norime įprasminti. Džiaugiuosi, kad galėjau <...> nurimti ne tik viduje, mintimis, bet ir fiziškai, pailsėti kūnu*“ – IB), mokytis iš klaidų („*įvairūs pavyzdžiai, patirtys. <...> Gali pasimokyti ir nedaryti tų pačių klaidų*“ – IE, žr. 5 pav.).

5 pav. Rengimosi santuokai kursų ir papildomų programų poveikis sužadėtinių išsitikinimų ir elgsenos kaitai

⁷⁰ Čia ir toliau – sutartinis informantų žymėjimas: I – informantas; B, N, R ir kt. – užkoduota informanto vardo pirmoji raidė.

Kitas tyrime atsiskleidęs sužadėtinių pasaulėžiūros ir elgsenos kaitos lygmuo – tikėjimo pokyčiai. Informantai kursų dėka atrado tikėjimą kaip gyvenimo pamatą („reikalingi mokymai, kad atnaujinti <...>, ką žinai, arba užtvirtinti, <...> padėt surast <...> bendrai tam tikrus dalykus“ – II; „reikia didelio palaikymo ir maldų vieni už kitus“ – IN; „Bažnyčios mokymas padeda <...> atsakyti į klausimus“ – IP), jautėsi jį sutvirtinę („semdamasi tą, ką davė <...> per Alfa kursą, <...> per sužadėtinių kursus, <...> domėdamasi papildomai <...> supratau, kad būtent tai ir yra mano valtis. Ir tie žmonės yra mano deimantas, <...> padovanoja mums gyvenimą“⁷¹ – IN), atradę bendruomenę („esam jau daugiau nei tiesiog žmonės“ – IR; „tie žmonės <...> parodė kažkokią keistą, bet labai šiltą meilę“ – IN) ėmė praktikuoti tikėjimą arba rengdamiesi santuokai jau turimą tikėjimo praktiką atrado iš naujo („stengiamės kiekvieną sekmadienį lankytis šv. Mišiose, ir tai tapo kaip įprotis, rutina, kuri neša džiugesio. <...> tai kone stebuklas prieš tas vestuves“ – IR).

Sužadėtiniams skirtos programos leido giliau suprasti tikėjimą ir Santuokos sakramentą („viskas pasikeitė <...> labai“ – II; „iki <...> mokymų nebuvo suvokimo, kas yra bažnytinė santuoka. <...> O po mokymų – ir arčiau Dievo, ir arčiau Bažnyčios. Gilesni klausimai“ – IA), suprasti dvasinės saviugdos reikšmę ir prasmę, skirti jai laiko ir pastangų: atrasta ir dalintasi, kad „dvasiniai dalykai tikrai veda prie gero. <...> tai ir yra mano valtis“ (IN). Kad vyktų tikėjimo pokyčiai, buvo svarbu mokytis iš kursų vedėjų, dalyvių, svečių liudijimų: „padėjo <...> žengti link santuokos“ – IR; „vedė žmonės <...>, kurie <...> perteikia Bažnyčios mokymą ir patys tuo gyvena“ – II; „vedėjų liudijimai pakeitė požiūrį į šeimą, <...> tėvo ir mamos vaidmenį“ – ID.

Tyrime taip pat stebėta sužadėtinių elgsenos ir jų požiūrio į tikėjimą bei jo praktiką kaita, požiūrio į santuoką ir jos šventimą Bažnyčioje, lytiškumą ir šeimą pokyčiai (žr. 6 pav.). Kalbant apie požiūrį į tikėjimą ir jo praktiką, atsiskleidė gilesnis tikėjimo prasmės ir vertės supratimas („esam palaiminti: romieji, taikdariai, vargstantys ir liūdintys...“ – IB), atpažįstama, kad yra prasminga tikėti, „nes su Dievu nebetrūksta nieko, jautiesi tiek mylimas, kad lyg ir užtenka to, ką turi, o jei reikės, turėsi ir daugiau. <...> Daug lengviau bendrauti <...>, ir <...> žmonės <...> kitaip pradeda su tavimi bendrauti“ – IN. Sužadėtiniai naujai atrado sakramentus, keitėsi jų supratimas („išpažintis ir jos esmė, atgaila ir pastangos nebeusidėti. Svarbu ne tik, kad nieko blogo nepadariau, bet ir tai, ar nepraleidau progos padaryti gero“ – IB). Dalintasi patirtimis, kad rengimasis bažnytinei santuokai padėjo giliau suprasti ir išgyventi šv. Mišias („dalyvavimas šv. Mišiose <...> su dar trimis jaunomis poromis – nauja, stipri ir nepaprasta patirtis“ – IB), atrasti bendruomenę, užmegzti ryšį su kunigu („su gerb. mons. <...> susibendravom, esam

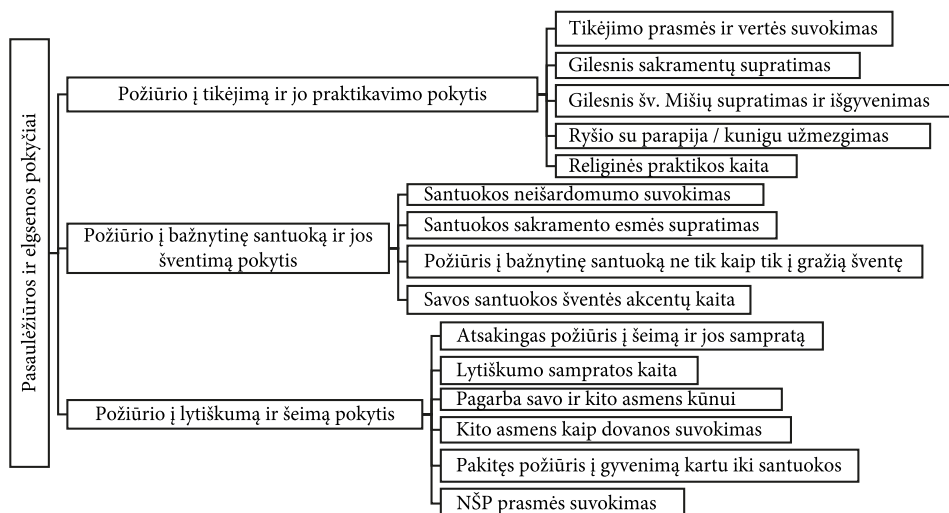
⁷¹ Minėdama „valtį“ tyrimo dalyvė kalba apie rengimosi bažnytinei santuokai metu atrastus kelius ir būdus stiprinti savo tikėjimą, tvirtinti jo pamatus, ieškoti ir rasti Bažnyčios mokymu grindžiamą informaciją tikėjimo bei santuokinio gyvenimo klausimais: katechezes, mokymus santuokos tema, Bažnyčios mokymu paremtus spausdintinius ir internetinius šaltinius etc., dvasines patirtis ir sąlygas joms. Minėdama, kad „tie žmonės yra mano deimantas“, informantė omenyje turi sužadėtinių kursų ir papildomų programų (Alfa kurso, seminaro santuokos tema, katechezių sužadėtiniams) metu bei po jų individualiai juos lydėjusius asmenis – kursų vedėjus ir kunigą.

jau daugiau nei tiesiog žmonės, kuriuos jis tuoks“ – IR). Pabrėžiama, kad atrandamas pačios sužadėtinių grupės tarpusavio ryšys, tapatinamasi su ja, norima tęsti bendrystę: „kompanija <...> yra tokia jauki, nuoširdi, leidžianti jaustis laisvai. Tai byloja ir atviri klausimai <...>, ir ašaros, <...> susijaudinimas, drąsa pasidalinti“ – IB; „tikrai įvyko savotiškas lūžis <...>. Ta vidinė ramybė ir kito požiūrio apmąstymai“ – IE; „suteikė <...> daug šilumos ir jaukumo, pasitikėjimo <...> ir palankumo“ – IN. Sužadėtiniai atrado norą praktikuoti tikėjimą ir šios praktikos prasmę: „atsirado religinis gyvenimas, <...> lankymas [šventų Mišių – aut. past.] ir bandymas <...> suprast“ – IA, „pradėjau suprast, kas vyksta, <...> melstis, <...> sekmadienį stengiamės eit į bažnyčią“ – IL (žr. 6 pav.).

Kito ir sužadėtinių požiūris į bažnytinę santuoką, jos šventimą: suvoktas Santuokos neišardomumas („santuoka negali būti be Dievo <...>, santuokos neišardomumas. <...> Prieš tai nebuvo jokio supratimo“ – IA), giliau atrasta ir suprasta jo esmė („iki [kursų – aut. past.] nebuvo supratimo, kas yra <...> bažnytinė santuoka, kad tai sakramentas“ – IA), vyko požiūrio į santuoką Bažnyčioje kaip gražią ceremoniją slinktis link gilesnės jos prasmės suvokimo („net neišivaizdavau, kad ta bažnytinė santuoka bus tokia tikra, gyva, prasminga“ – IR), imtasi koreguoti asmeninę santuokos šventę – apsispręsta tuoktis su šv. Mišiomis („nors buvo nemažai atkalbinėjimų, ir per jaunavedžių susitikimą pamatėme, kad niekas nedarė ceremonijos su Mišiomis, dalis svečių yra netikintys, visgi nusprendėme, daryti ceremoniją su šv. Mišiomis, ir tai irgi kone stebuklas, nes prieštaravimų sulaukėme nemažai“ – IR), persiorientuota į šventės paprastumą („neturime lėšų <...>, o norėjosi gana didelės šventės, buvome apsisprendę išvykti į užsienį užsidirbti <...> ir tik tuomet tuoktis. Visgi kursų metu mums kilo minčių, kad nesinori laukti taip ilgai, <...> susižvalgėm, nusišypsojom vienas kitam ir supratome, kad nelauksim. <...> Pinigėlių nėra, bet džiaugsmo, šypsenu, meilės apščiai. <...> Jei ne kursai, mes šito nebūtume supratę“ – IR).

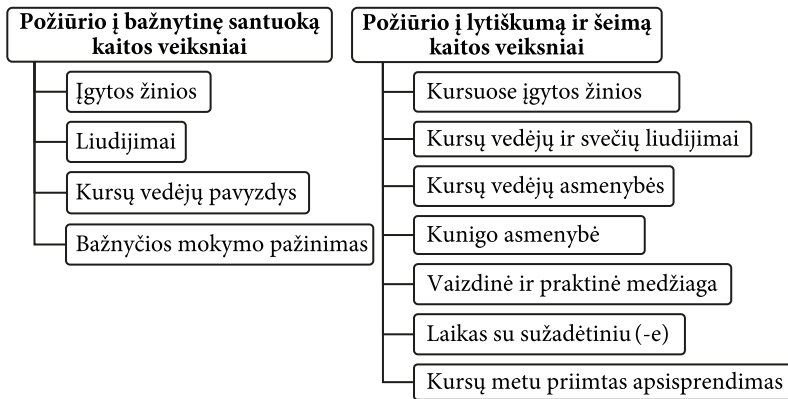
Vyko pokyčių ir požiūrio į lytiškumą, šeimą srityje – formavosi atsakingas požiūris į šeimą, keitėsi jos samprata: kursai „pakeitė požiūrį į šeimą, tėvo ir motinos vaidmenį“ – ID, „kad šeima yra kaip auka, <...> aukojiesi šeimai <...> ne savo <...> principais vadovaujiesi“ – IJ, „supratau šeimos vertybes“ – IK, „kaip turi būti auklėjami vaikai“ – IK. Kito ir lytiškumo samprata: dalintasi patyrimais apie gimusį suvokimą, kad poros santykiuose lytiškumo srityje „reikalinga valia, abipusė atsakomybė, pagalba ir parama vienas kitam, derinimasis tarpusavyje“ – IB. Buvo atrasta ir kitaip suprasta pagarba savo ir kito asmens kūnui („galiu jaustis ne priemone“ – IJ; „pagarba atsi-rado, vartojimo neliko“ – IA; „labiau vertiname kito <...> ir savąjį kūną“ – IJ); kitas asmuo imtas suvokti kaip dovana („kursai <...> padėjo dar kartą vienas kitą įvertinti kaip dovaną vienas kitam“ – IR; „pasitvirtinome, kad mūsų santykiai tvirti, tikri, grįsti pagarba, ištikimybe, atsidavimu, pasiaukojimu“ – IR). Kursų metu keitėsi ne tik sužadėtinių požiūris į gyvenimą kartu iki santuokos, bet ir jų elgsena: dalis porų priėmė sprendimą iki santuokos atsisakyti intymaus gyvenimo („nusprendėm, <...> pagyvent atskirai <...>, susilaikyme“ – IJ; „nusprendėm susilaikyti, nors labai daug priešiško

suļaukėme. <...> Vyro sesuo labai smerkė“ – IN), sužadėtiniai atrado natūralų šeimos planavimą ir jo prasmę („reikalinga valia, abipusė atsakomybė, pagalba <...> vienas kitam, derinimasis. <...> Taip netgi pačios gamtos surėdyta, jei kalbėtume apie NŠP“ – IB, žr. 6 pav.).

6 pav. Sužadėtinių pasaulėžiūros ir elgsenos pokyčiai rengimosi Santuokos sakramentui kursų metu

Taigi tyrimas atskleidė, kad sužadėtinių kursai ir papildomos rengimosi santuokai programos (rekolekcijos, mokymai, katechezės) veikia ne tik sužadėtinių pasaulėžiūros nuostatas, bet ir jų elgseną: imamas praktikuoti tikėjimas, dedamos pastangos siekiant dvasiškai augti, keičiama santuokos šventimo strategija, gilinamasi į natūralų šeimos planavimą, norima jo mokytis. Tą parodė ir tyrime išryškėję minėtų pokyčių veiksniai, atsiskleidę dviem aspektais: a) *požiūrio į Bažnytinę santuoką kaitos veiksniai* (kursų metu įgytos žinios, girdėti liudijimai, kursų vedėjų pavyzdys, gilesnis Bažnyčios mokymo pažinimas); b) *požiūrio į lytiškumą ir šeimą kaitos veiksniai* (kursuose įgytos žinios, kursus vedančių porų ir juose apsilankančių kunigų asmenybių pavyzdžiai, liudijimai, vaizdinė ir praktinė medžiaga, laikas su sužadėtinium(-e), kursų metu priimtas apsisprendimas, žr. 7 pav.). Minėta, kad vedantieji ir svečiai „dalinosi žiniomis, asmeniškai patyrimais, išgyvenimais, <...> žmonių istorijomis, kalbančiomis apie atsivadimą ir meilę šeimoje, <...> gailėstingumą, <...> Dievo veikimą gyvenime“ – IB, dėl to kito sužadėtinių religijos „suvokimas, tikinčiųjų vertinimas“ – IJ, tai „lėmė <...> sprendimo šiuo klausimu [dėl intymųjų santykių atidėjimo po santuokos, aut. past.] priėmimą“ – IJ.

7 pav. Požiūrio į bažnytinę santuoką ir lytiškumą bei šeimą kaitos veiksniai sužadėtinių kursų metu

Taigi, rengimosi Santuokos sakramentui kursai ir papildomos sužadėtiniams skirtos programos sąlygoja jų požiūrio, patirties ir elgsenos kaitą tikėjimo srityje, lytiškumo klausimais, keičia santuokos ir šeimos sampratą. Šios kaitos veiksniai siejami su kursų metu vykusiais procesais – įgytomis žiniomis, gilesniu Bažnyčios mokymo pažinimu, kursų vedėjų ir svečių pavyzdžiu ir liudijimais, kursų formato lemtais elgsenos ir mąstysenos pokyčiais.

Išvados

1. Rengimosi Santuokos sakramentui sociokultūrinė terpė tampa vis labiau nepalanki krikščioniškos pozicijos sklaidai santuokos, šeimos, gyvybės klausimais. Ženkliai mažėja bažnytinių santuokų (per tris dešimtmečius jų sumažėjo apie keturis kartus), krenta bendrasis santuokų skaičius, o ištuokų lygmuo išlieka stabiliai aukštas. Vis labiau plintančios krikščioniškajai antropologijai priešingos sociokultūrinės nuostatos šeimos, santuokos, lytiškumo ir gyvybės perdavimo klausimais sudaro nepalankias sąlygas kurti šeimą ir rinktis santuoką (ypač bažnytinę), menksta santuokos kaip institucijos vertės suvokimas.

2. Katalikų Bažnyčia kviečia Santuokos sakramentui rengtis etapais – nurodomas *tolimasis* (vykstantis šeimoje iki paauglystės – ugdant charakterį, pagarbą kitam asmeniui, aplinkos vertinimą per tikėjimo prizmę, mokantis atskirti gerį nuo blogio, pažinti savo lytiškumą, suvokti savęs dovanojimą kitam); *artimasis* (apimantis sužadėtuvių laikotarpį ruošiantis santuokai, gilinantį į vyro ir moters savitumus, tėvystės ir motinystės pasaulimą, Bažnyčios mokymą gyvybės ir santuokos klausimais) ir *tiesioginis* (apimantis paskutinius mėnesius iki santuokos ir rengimąsi santuokos šventimui) rengimasis santuokai. Taigi Bažnyčia kviečia ilgai ir sistemingai rengtis šeimos gyvenimui

gilinant tikėjimo žinias, įsisažmoninant Bažnyčios mokymą apie santuoką, šeimą, gyvybės perdavimą, psichoemocinius ir socialinius šeimyninio gyvenimo aspektus. Bažnyčios mokymu grindžiami sužadėtinių rengimosi santuokai kursai įgauna įvairias formas ir vyksta vyskupijų šeimos ir (ar) katechetikos centruose, parapijose, bendruomenėse, tačiau stinga visaapimančios ir ypač į individualias sužadėtinių situacijas bei poreikius atsižvelgiančios programos.

3. Ryškesni pokyčiai sužadėtinių pasaulėžiūros nuostatose ir elgsenoje tikėjimo praktikos, šeimos, santuokos, lytiškumo, šeimos planavimo srityse matomi jiems dalyvaujant ne tik sužadėtinių rengimosi santuokai kursuose pagal Lietuvos šeimos centro programą, bet ir papildomuose renginiuose – savaitgalio rekolekcijose, kursuose, mokymuose santuokos ir šeimos tema. Tokio integralaus rengimosi santuokai procese kinta sužadėtinių požiūris į santuoką, lytiškumą, šeimą, tikėjimą ir jo praktikavimą, keičiasi ir jų elgsena minėtose srityse: atrandama gilesnė Bažnyčios mokymo apie santuoką, lytiškumą, šeimą ir gyvybės perdavimą prasmė, giliau imamas suvokti ir praktikuoti tikėjimas, priimami konkretūs sprendimai (dėl santuokos šventimo šv. Mišiose, reguliarios tikėjimo praktikos, susilaikymo nuo lytinių santykių iki santuokos etc.).

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Advilonienė, Živilė. „Visuomenės nuomonės apklausos išsami analizė partnerystės įstatymo (ne)pritarimo klausimu“. *Laisvos visuomenės institutas*, paskelbta 2022 04 05. <https://laisva-visuomene.lt/visuomenes-nuomones-apklauso-analize-partnerystes-istatymo-nepritarimo-klausimu/>.
2. „Augti poroje“. *Šeimos pedagogikos akademija*. <https://seimospedagogikosakademija.wordpress.com/about/>.
3. „Bendrasis ištuokų rodiklis“. *Oficialiosios statistikos portalas*. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=8be2fb73-57c2-464d-8737-17e5f85aaa56#/>.
4. Danilevičius, Eugenijus. „Sąmoningos tėvystės ir motinystės svarba kuriant visuomenės bendrąjį gėrį“. *Logos* 110 (2022): 192–199. doi: 10.24101/logos.2022.20.
5. „Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et spes*“. In *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*, 125–195. Vilnius: Aidai, 2001.
6. „Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo“. *Europos Sąjungos Taryba* (Stambulas, 2011 05 11). https://manoteises.lt/wp-content/uploads/2017/05/STAMBULO-KONVENCIJA_OFICIALUS.pdf.
7. „Gimdymai“. *Oficialiosios statistikos portalas*. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=fd9e6bef-ce6f-415c-8a8d-d1a462d980e8#/>.
8. Informacinis pranešimas apie Lietuvos Vyskupų Konferencijos 2018 m. kovo 14–16 d. plenarinį posėdį. Paskelbta 2018 m. kovo 19 d. <https://lvk.lcn.lt/naujienos/,301>.
9. „Ištuokos“. In *Lietuvos gyventojai (2020 m. leidimas)*. <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/santuokos-ir-istuokos/istuokos>.
10. John Paul II. *The Redemption of the Body and Sacramentality of Marriage (Theology of the Body)*. From the Weekly Audiences of His Holiness. September 5, 1979 – November 28, 1984. https://d2y1pz2y630308.cloudfront.net/2232/documents/2016/9/theology_of_the_body.pdf.

11. Jonas Paulius II. „Apaštališkasis paraginimas *Familiaris Consortio* dėl krikščioniškos šeimos uždavinių šiuolaikiniame pasaulyje“ (1981 11 22). *EIS.katalikai.lt*. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-paraginimai/1981-11-22_familiaris-consortio.
12. —. „Enciklika *Evangelium Vitae* apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą“ (1995 03 25). *EIS.katalikai.lt*. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/enciklikos/evangelium-vitae.
13. —. „Laiškas šeimoms *Gratissimam sane*“ (1994 02 02). *EIS.katalikai.lt*. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/laiskai/1994-02-02_gratissimam-sane.
14. —. „Enciklika *Veritatis Splendor* kai kuriais pagrindiniais Bažnyčios moralinio mokymo klausimais“ (1993 08 06). *EIS.katalikai.lt*. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/enciklikos/veritatis-splendor.
15. *Kanonų teisės kodeksas (Codex Iuri Canonici)*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012.
16. *Kauno arkivyskupijos antrasis sinodas*. Kauno arkivyskupija, 2008. http://kaunas.lcn.lt/sinodas/files/File/pdf/kn_sinodo_nutarimai.pdf.
17. *Katalikų Bažnyčios katekizmas*. Kaunas: Katalikų pasaulio leidiniai, 2015.
18. Kuby, Gabriele. *Die globale sexuelle Revolution – Zerstörung der Freiheit im Namen der Freiheit*. Kissleg: Fe-Medienverlag, 2014.
19. —. *Die globale sexuelle Revolution im Licht von Fatima*. Kissleg: Fe-Medienverlag, 2017.
20. —. *Gender revoliucija. Buldozerinis reliatyvizmas*. Kaunas: Artuma, 2014.
21. —. *Verstaatlichung der Erziehung – Auf dem Weg zum neuen Gender-Menschen*. Kissleg: Fe-Medienverlag, 2016.
22. Kulpys, Žydrūnas. *Krikščioniškoji kūno teologija: vedybinė kūno prasmė*. Daktaro disertacija. Kaunas: VDU, 2009.
23. Laubach, Thomas. *Gender – Theorie oder Ideologie?* Verlag Herder gmbH, 2017.
24. Laubach, Thomas ir Wahl, Stefanie A. *Gott schuff den Menschen als mann und Frau und...? Gender und Theologie*. Munster: LIT Verlag, 2019.
25. „Lietuvos vyskupijos ir arkivyskupijos“. *Katalikai.lt*. <https://katalikai.lt/kbl/vyskupijos/index.html>.
26. „LVK Instrukcija dėl pasirengimo Santuokos sakramentui programos įgyvendinimo“. *Lietuvos Vyskupų Konferencija*. Paskelbta 2006 m. kovo 29 d. <https://lvk.lcn.lt/naujienos/78>.
27. „Mažiau santuokų – mažesnis gimstamumas: pokyčiai fiksuojami ir kaimuose“. *Oficialiosios statistikos portalas*. Paskelbta 2021 m. birželio 12 d. <https://osp.stat.gov.lt/straipsnis-maziau-santuoku-mazesnis-gimstamumas>.
28. „Marriage and divorce statistics“. *Eurostat*. Data extracted in May 2022. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_more_divorces.
29. Milloy, John. „Religious Perspectives Being Marginalized in Canada“. *Consensus*, Vol. 36 (2) (2015). Article 2. <https://scholars.wlu.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1317&context=consensus>.
30. Narbekovas, Andrius, Birutė Obelenienė ir Žydrūnas Kulpys. „Katalikų sužadėtinų santuokos samprata“. *Mokslo darbai. Socialinis darbas* 10 (1), (2011): 93–102. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/11654/698-1273-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
31. „Nuotolinis rengimas“. *Lietuvos šeimos centras*. <https://lietuvosseimoscentras.lt/nuotolinis-rengimas/>.
32. Obelenienė, Birutė ir Andrius Narbekovas. „Natural family planing and conjugal chastity“. In *W trosce o życie i zdrowie człowieka (Concerned about the life and human health)*, 91–106. Redakcja Urszula Dudziak. Lublin: Wydawnictwo NUK, 2015.

33. Obelenienė, Birutė. „Sužadėtinių santuokinio skaistumo samprata iki Santuokos sakramento šventimo“. *Soter* 34 (62) (2010): 23–42.
34. Paulius VI. „Enciklika *Humanae vitae* apie prideramą tvarką perteikiant žmogaus gyvybę“ (1968 07 26). *EIS.katalikai.lt*. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/paulius_vi/enciklikos/humanae-vitae.
35. Pius XI. „*Casti connubii*. Encyclical of Pope Pius XI on Christian Marriage“ (1930 12 31). *Vatican.va*. https://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19301231_casti-connubii.html.
36. Popiežiškoji šeimos taryba. „Rengimas Santuokos sakramentui“ (1996 05 13). *EIS.katalikai.lt*. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/seimos/1996-05-13_rengimas-santuokos-sakramentui.
37. —. „Šeima, santuoka ir *de facto* gyvenimo sąjungos“ (2000 11 21). *EIS.katalikai.lt*. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/seimos/2000-11-21_seima-santuoka-ir-de-facto-gyvenimo-sajungos.
38. —. „Žmogaus lytiškumo tiesa ir reikšmė. Auklėjimo šeimoje gairės (1995 12 08). *EIS.katalikai.lt*. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/seimos/1995-12-08_zmogaus-lytiskumo-tiesa-ir-reiksme.
39. Pranciškus. „Posinodinis apaštališkasis paraginimas *Amoris laetitia* apie meilę šeimoje“ (2016 03 19). *EIS.katalikai.lt*. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/ap-paragini-mai/2016-03-19_amoris-laetitia/.
40. Račiūnaitė-Paužuolienė, Rasa. „Krikščioniškos šeimos pašaukimo vizija Jono Pauliaus II mokyje“. *Logos* 106 (2021): 184–191. doi: 10.24101/logos.2021.19.
41. Ratzinger, Joseph. „Homily in the *Missa pro eligendo Romano Pontifice*“. *Acta Apostolicae Sedis (AAS)*, Vol. 97 (2005): 685–689.
42. „Santuokos“. In *Lietuvos gyventojai (2020 metų leidimas)*. *Oficialiosios statistikos portalas*. <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/santuokos-ir-istuokos/santuokos>.
43. Seljak, David. „The Study of Religion and the Canadian Social Order“. *Studies in Religion / Sciences Religieuses*, Vol. 51 (2) (2021): 137–143. doi: 10.1177/00084298211041995.
44. Skinkaitis, Rimas. *Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą, teologinė perspektyva*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2016.
45. „Statistika“. *Kauno arkivyskupija*. <https://kaunoarkivyskupija.lt/statistika/>.
46. „Sužadėtinių kursai“. Šventojo Jono broliai. <https://www.joanitai.org/suzadetiniu-kursai/>.
47. „Sužadėtinių pasirengimo santuokos sakramentui programa“. *Katechezės tarnyba*. <https://www.katechezestarnyba.lt/suzadetiniu-pasirengimo-santuokos-sakramentui-programa>.
48. *Sužadėtinių rengimas Santuokos sakramentui. Gairės vedėjams*. Vilnius: Lietuvos Vyskupų Konferencijos šeimos reikalų taryba, 2010.
49. Swedberg, Richard. „How to use Max Weber’s ideal type in sociological analysis“. *Journal of Classical Sociology*, Vol. 18 (3) (2017): 181–196. doi: 10.1177/1468795X17743643.
50. Vaitoška, Gintautas. *Homoseksualumas: ko nebeleidžiama pasakyti*. Kaunas: Artuma, 2019.
51. —. „Gender Ideology and the Dignity of Women“. *Soter* 76 (104) (2020): 17–25. doi: 10.7220/2335-8785.76(104).2.
52. —. „Skaistumas kaip gimties galios įsmeninimas“. *Soter* 80 (108) (2021): 53–65. doi: 10.7220/2335-8785.80(108).4.
53. West, Christopher. *Kūno teologija pradedantiesiems*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2010.

Živilė ADVILONIENĖ

PREPARATION FOR THE SACRAMENT OF MARRIAGE AS A FACTOR IN THE CHANGE OF WORLDVIEWS OF THE FIANCÉS

S u m m a r y

The article analyses the preparation for the Sacrament of Matrimony as a factor of change in the worldview of fiancés. It is based on Church documents (an overview of the importance given to marriage and preparation for it in the Church's teaching), statistical data (an analysis of the dynamics of marriages and divorces in Lithuania between 1993 and 2021), and the experiences of fiancés who are preparing for a Church marriage. The paper presents the results of a study which sought to find out the changes in young people's attitudes towards family, marriage, sexuality and faith during engagement courses and additional programmes (weekend retreats, catechesis, seminars). The study revealed that the changes in young people's attitudes towards marriage, sexuality and family planning, as well as in their relationship with their faith and the Church, and in their religious practices, are influenced by the information they receive in the marriage preparation courses, the discussions with the course leaders and invited guests (medical doctors, clergy, teachers of natural family planning, married couples), as well as the additional programmes for engaged couples, such as weekend retreats, catecheses, seminars, etc.

KEYWORDS: Sacrament of Matrimony, preparation for the Sacrament of Matrimony, Church marriage, change in worldviews.

Živilė ADVILONIENĖ – Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto dėstytoja, jaunesnioji mokslo darbuotoja, socialinių mokslų daktarė. Moksliniai interesai: religijos sociologija, krikščioniškoji socialinė antropologija, socialinių tyrimų metodologija. El. paštas zivilead@centras.lt.

Živilė ADVILONIENĖ – docent at Faculty of Catholic Theology of Vytautas Magnus University, Doctor of Social Sciences (Sociology). Fields of research: Sociology of Religion, Christian Social Anthropology, Methodology of Social Research. E-mail zivilead@centras.lt.